

Συστάσεις για τις επισκέψεις σε σημαντικά καταφύγια νυχτερίδων από επιστήμονες και εξερευνητές

Όλα τα είδη χειροπτέρων της Ευρώπης προστατεύονται αυστηρά από την Ελληνική νομοθεσία και διάφορες διεθνείς συμβάσεις και οδηγίες, ενώ 13 από αυτά αναφέρονται στο Παράρτημα II της Οδηγίας των Οικοτόπων (92/43/ΕΟΚ). Αυτό σημαίνει ότι τα εν λόγω είδη θεωρούνται «είδη χαρακτηρισμού» και η διατήρησή τους επιβάλλει τον καθορισμό Ειδικών Ζωνών (μία από τις δύο κατηγορίες περιοχών του Δικτύου Natura 2000). Δέκα από αυτά τα είδη, όπως και δύο είδη του παραρτήματος IV της Οδηγίας των Οικοτόπων (αυστηρά προστατευόμενα είδη), σχηματίζουν μεγάλες αποικίες σε σπήλαια και άλλα καταφύγια (ορυχεία, τούνελ, κτήρια) της χώρας μας και συνεπώς είναι ιδιαίτερα ευαίσθητα σε μία σειρά από πιέσεις (Πίνακας 1).

Για τα είδη αυτά, τα οποία αποτελούν αντικείμενο του LIFE GRECABAT, έχουμε προσδιορίσει τα 248 σημαντικότερα καταφύγια τους στην Ελλάδα και έχουμε προτείνει τη χάραξη ζωνών διαχείρισης τόσο για τα καταφύγια (ένταξη σε ζώνες Προστασίας της Φύσης) όσο και για τις περιοχές τροφοληψίας των αποικιών (ένταξη σε ζώνες Βιώσιμης Διαχείρισης Φυσικών Πόρων) προσδιορίζοντας τις χρήσεις γης που πρέπει να απαγορεύονται σε κάθε περίπτωση (<https://www.lifegrecabat.eu/index.php/el/news-articles/239>). Πιθανότατα, υπάρχουν πολλά ακόμα άγνωστα σημαντικά καταφύγια, τα οποία μας διαφεύγουν και δέχονται πιέσεις χωρίς να απολαμβάνουν κάποιο είδος διαχείρισης και προστασίας.

Μία από τις φαινομενικά πιο «αθώες», αλλά συχνά επιβλαβής πίεση στους πληθυσμούς αυτών των ειδών είναι η ανθρώπινη παρουσία στα καταφύγια μεγάλων αποικιών, είτε πρόκειται για σπηλαιολογικές αποστολές είτε για αρχαιολογικές ανασκαφές ή άλλες επιστημονικές δραστηριότητες είτε για επισκέψεις αναψυχής. Ειδικά την περίοδο των γεννήσεων και ανατροφής των νεογνών (βρεφοκομεία, Μάιος – Ιούλιος) η όχληση μπορεί να οδηγήσει στην εγκατάλειψη του καταφυγίου από την αποικία ή/και απόπτωση μωρών στο δάπεδο με συνέπεια το θάνατό τους. Εξίσου κρίσιμη περίοδος είναι αυτή του χειμώνα (Νοέμβριος- Φεβρουάριος), καθώς στα πιο κρύα σπήλαια (με θερμοκρασία κάτω των 10 °C) οι νυχτερίδες πέφτουν σε χειμέρια νάρκη και η αφύπνισή τους κοστίζει σε πολύτιμα ενεργειακά αποθέματα, ενώ μπορεί να οδηγήσει και σε υπογλυκαιμικό σοκ και άμεσο θάνατο.

Καθώς είναι σύνηθες οι αποικίες να αλλάζουν καταφύγιο από εποχή σε εποχή, αλλά και επειδή οι ανοιξιάτικες και οι φθινοπωρινές επισκέψεις είναι πιο ανώδυνες για τις νυχτερίδες, υπάρχει η δυνατότητα να γίνονται επισκέψεις και εργασίες στα σπήλαια (από εξερευνητές σπηλαιών και επιστήμονες) χωρίς επιπτώσεις στις νυχτερίδες.

Στο συνημμένο αρχείο δίνεται ένας κατάλογος με τα 248 σημαντικότερα καταφύγια χειροπτέρων στην Ελλάδα και τις εποχές για τις οποίες έχει τεκμηριωθεί η παρουσία σημαντικού αριθμού χειροπτέρων σε αυτά. Στην πλειονότητά τους (145 καταφύγια) αποτελούν βρεφοκομεία και συνεπώς η ανθρώπινη παρουσία θα πρέπει να αποφεύγεται την περίοδο Μάιος – Ιούλιος. Σε 48 περιπτώσεις έχει διαπιστωθεί η παρουσία σημαντικού αριθμού νυχτερίδων το χειμώνα, αλλά λίγα από αυτά τα καταφύγια είναι αρκετά κρύα για χειμέρια νάρκη (συνήθως σπήλαια σε περιοχές με υψόμετρο άνω των 1000 μ.) – για τα υπόλοιπα η ανθρώπινη παρουσία τις πιο ζεστές μέρες του χειμώνα δεν είναι τόσο επιβλαβής, καθώς οι νυχτερίδες δεν πέφτουν σε βαθύ λήθαργο.

Σε κάθε περίπτωση, ανεξαρτήτου εποχής, οι επισκέψεις στα καταφύγια παρουσία νυχτερίδων θα πρέπει να είναι όσο το δυνατόν πιο διακριτικές, με μικρό αριθμό μελών, περιορισμό της θερμικής, ηχητικής και άλλης ρύπανσης (αποφυγή χρήσης μηχανημάτων, φωτιστικών ασετιλίνης, καπνίσματος, οχλαγωγίας) και να έχουν κατά το δυνατόν σύντομη διάρκεια.

Εάν τα καταφύγια αυτά βρίσκονται εντός περιοχών του Δικτύου NATURA 2000, πριν την επίσκεψη θα πρέπει να ενημερώνεται η αρμόδια [Μονάδα Διαχείρισης του ΟΦΥΠΕΚΑ](#). Επίσης, εάν πρόκειται για σπήλαιο, θα πρέπει να ζητείται άδεια από την Εφορεία Παλαιοανθρωπολογίας – Σπηλαιολογίας ή την αρμόδια Εφορεία Αρχαιοτήτων του Υπουργείου Πολιτισμού.

Όπως φαίνεται στο συνημμένο αρχείο, στις περισσότερες θέσεις έχουμε γνώση της παρουσίας ή απουσίας νυχτερίδων για μία ή δύο εποχές και σε ελάχιστες περιπτώσεις έχουμε πλήρη γνώση. Η συμβολή των εξερευνητών των σπηλαίων και άλλων φυσιολατρών είναι, όπως πάντα, καθοριστικής σημασίας για τη μελέτη και διαχείριση των νυχτερίδων. Δείτε πως μπορείτε να βοηθήσετε εδώ: <https://www.lifegrecabat.eu/citizen-science>.

Πίνακας 1. Τα είδη που σχηματίζουν μεγάλες αποικίες σε σπήλαια και άλλα υπόγεια καταφύγια.

Επιστημονική ονομασία	Ελληνική κοινή ονομασία	IUCN Red List	EU Red List	Ελληνικό Κόκκινο Βιβλίο 2024	92/43 Annexes	Bern Convention Annex	Bonn Convention Appendix	ΠΔ. 67/1981
<i>Miniopterus schreibersii</i> (Kuhl, 1817)	Πτερυγονυχτερίδα	VU	NT	LC	II, IV	II	II	NAI
<i>Myotis blythii</i> (Tomes, 1857)	Μικρομωτίδα	LC	NT	LC	II, IV	II	II	NAI
<i>Myotis capaccinii</i> (Bonaparte, 1837)	Ποδαρομωτίδα	VU	VU	NT	II, IV	II	II	NAI
<i>Myotis emarginatus</i> (Geoffroy, 1806)	Πυρρομωτίδα	LC	LC	NT	II, IV	II	II	NAI
<i>Myotis myotis</i> (Borkhausen, 1797)	Τρανομωτίδα	LC	LC	NT	II, IV	II	II	NAI
<i>Myotis nattereri</i> (Kuhl, 1817)	Μωτίδα του Natterer	LC	LC	NT	IV	II	II	NAI
<i>Plecotus kolombatovici</i> Đulić, 1980	Μεσογειακή ωτονυχτερίδα	LC	NT	VU	IV	II	II	
<i>Rhinolophus blasii</i> Peters, 1866	Ρινόλοφος του Blasius	LC	VU	NT	II, IV	II	II	NAI
<i>Rhinolophus euryale</i> Blasius, 1853	Μεσορινόλοφος	NT	VU	NT	II, IV	II	II	NAI
<i>Rhinolophus ferrumequinum</i> (Schreber, 1774)	Τρανορινόλοφος	LC	NT	LC	II, IV	II	II	NAI
<i>Rhinolophus hipposideros</i> (Bechstein, 1800)	Μικρορινόλοφος	LC	NT	LC	II, IV	II	II	NAI
<i>Rhinolophus mehelyi</i> Matschie, 1901	Ρινόλοφος του Mehely	VU	VU	VU	II, IV	II	II	NAI

Επεξηγήσεις

IUCN Red List, European (EU) Red List & Ελληνικό Κόκκινο Βιβλίο

EN	Κινδυνεύον
VU	Τρωτό
NT	Σχεδόν Απειλούμενο
LC	Μειωμένου ενδιαφέροντος

Οδηγία 92/43/ΕΟΚ (για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας)

Annex II:	Ζωικά και φυτικά είδη κοινοτικού ενδιαφέροντος των οποίων η διατήρηση επιβάλλει τον καθορισμό Ειδικών Ζωνών Διατήρησης
Annex IV:	Ζωικά και φυτικά είδη κοινοτικού ενδιαφέροντος που απαιτούν αυστηρή προστασία

Σύμβαση της Βέρνης (για τη διατήρηση της ευρωπαϊκής άγριας ζωής και των φυσικών οικοτόπων)

Annex II:	Αυστηρά προστατευόμενα είδη πανίδας
Annex III:	Προστατευόμενα είδη πανίδας

Σύμβαση Βόννης N.2719 (για τη διατήρηση των Αποδημητικών Ειδών της Άγριας Πανίδας και άλλες διατάξεις)

Appendix II:	Αποδημητικά είδη των οποίων η διατήρηση επιβάλλει επιμέρους συμφωνίες
--------------	---

Π.Δ. 67/1981 (ΦΕΚ Α'43) "Περί προστασίας της αυτοφυούς χλωρίδος και αγρίας πανίδος και καθορισμού διαδικασίας συντονισμού και ελέγχου της ερεύνης επί αυτών"